

BEPILLANTÁS NAGY-BRITANNIA KÖNYVTÁRÜGYÉBE

A BRIT KÖNYVTÁRI ÉS INFORMÁCIÓS MUNKA 1976–1980

A British librarianship and information work 1976–1980. (Szerk. L. J. Taylor. [Közread. a] The Library Association, London, LA, 1982. 1 kötet General libraries and the profession. 1982. X, 297 p.; 2.kötet Special libraries, materials and processes, 1983. X, 304 p.) című kiadványt SZ. KISS CSABA tekinti át.

Nagy-Britanniában 1928 óta hagyomány a könyvtárügyben, a könyvtári munkában bekövetkezett fejlődés országos szintű, periodikus áttekintése. A kezdetben évente, majd az 1950-es évek óta ötvenként közreadott összefoglalások szinte sorozatnak tekinthetők, jóllehet címük többször változott. Fejezeteikben frappáns, önálló tanulmányokban a könyvtári munka különféle részterületeinek nemzetközileg is rangos brit szakértői készítenek mérleget az egyes témákról. A legutóbbi, a 70-es évek második felének fejlődéséről adott összefoglaló két kötetben jelent meg, és hat nagyobb tematikai egységre oszlik. Az első, általános jellegű részben kaptak helyet a hatóságok és a könyvtárak kapcsolatát, a könyvtárvezetés problematikáját, a könyvtárépítés és -berendezés, a könyvtárközi együttműködés, a nemzeti, valamint az egyetemi könyvtárak helyzetét elemző tanulmányok. A második rész hét fejezete a brit public library-k tevékenységének különféle szféráit tárgyalja. Ezt követi "a könyvtári és informatikusi hivatás" összefoglaló címmel el látott blokk, amely főként a könyvtárosok oktatásával és képzésével, a szakember-ellátottsággal és a kutatással foglalkozik. A szakkönyvtárak hét típusának szentelt negyedik részben többek között a hivatalos dokumentumokat, újságokat és híryanagyot, képeket, képzőművészeti anyagot gyűjtő bibliotékákról, az orvosi, az ipari és kereskedelmi könyvtárakról olvashatunk. A "különleges dokumentumok" témaköréhez a hivatalos kiadványokkal, a szabadalmakkal és jelentésekkel, a zenei könyvtárakkal, a térképgyűjteményekkel, a mikroformátumokkal és az audiovizuális anyagokkal foglalkozó fejezetek tartoznak. Az utolsó, hatodik rész a könyvtári munkafolyamatok metszetében tekinti át az öt év történetét, s ehhez csatlakozik a könyvkereskedelem alakulását tárgyaló zárótanulmány.

A bevezetőben a szerkesztő mentegetőzik, amiért nem kapott önálló fejezetet ebben a kiadványban – eltérően elődjétől – például a reprográfia, a teológiai és filozófiai könyvtárak, a könyvtártudományi szakirodalom helyzete, a szakmai szervezetek tevékenysége és a brit könyvtárügy nemzetközi aspektusai. A nagy szakmai gonddal összeállított mutatók azonban azt tanúsítják, hogy a tanulmányok összességükben ezekkel a kérdésekkel sem bántak mostohán. L. J. Taylor mégis hangsúlyozza, hogy az utóbbi két téma, akár összekapcsoltnak, megérett az önálló monografikus feldolgozásra, ám öt évnél tágabb időhorizonttal.

A jó mutatókra azért is szükség van, mert a több mint negyven szerző csaknem ugyanannyi tanulmányában a szigorú tematikai rend és a terjedelmi megkötöttségek elle-

nére – minden témának 10–15 oldal jut – sok az átfedés. Ez egyrészt a dolog természetéből, a könyvtári munka összefüggésrendszerének bonyolultságából adódik: a különböző szerzők speciális szakterületük nézőpontjából sokszor ugyanazokat a kérdéseket érintik. Másrészt az országos jelentőségű állásfoglalásokat, eseményeket, a szakma fő gondjait és fejlődési trendjeit csaknem minden fejezet érinti.

Gazdasági nehézségek

A tárgyidőszak legmarkánsabb jellemzője Nagy-Britanniában a romló gazdasági helyzet és a költségvetési megszorítások voltak. A takarékosági intézkedések nyomán évente jóval kevesebb könyvtár épült, mint a hatvanas évek eleje óta bármikor. A könyvtárügy országos felügyeleti szervének, az Oktatási és Tudományügyi Minisztériumnak beruházási kerete 1976 és 1980 között például 13 millió fontról 2 millióra esett vissza, és a folyó támogatásokat hasonlóképp megnyírbálták. Az 1974-es közigazgatási átszervezés után a megváltozott hatáskörű helyi szervek, fenntartók egy része sem fokozta, hanem inkább csökkentette a public library-knek nyújtott támogatást. Az ilyen körzetekben a könyvtárak szolgáltatásaik csökkentésére kényszerültek. Megrövidült a nyitvatartási idő, sok kisebb szolgáltatóhelyet bezártak. A státusokat is befagyasztották vagy csökkentették: a közművelődési könyvtárak dolgozóinak létszáma 5 év alatt országosan mintegy öt százalékkal csökkent. A felsőfokú könyvtárosképző intézmények hallgatóinak létszáma 17,3%-kal volt alacsonyabb 1981-ben, mint öt évvel korábban, s növekedtek az elhelyezkedési gondok is. A felsőfokú képzettséggel rendelkező, munkanélküli könyvtárosok évi átlagos létszáma megduplázódott, 470-ről 937-re emelkedett. Az áremelkedések és a beszerzési keretek csökkenése együttesen azt eredményezte, hogy a könyvtárak évente 5–10–15%-kal kevesebb könyvet és folyóiratot vásároltak, mint az előző esztendőben. Kár, hogy az állományfejlesztés volumenének öt év alatt bekövetkezett csökkenéséről nincs összefoglaló statisztikai adat, ám jellemző, hogy a folyóirat-előfizetések lemondásának fortélyai (használat- és igényvizsgálatok, a periodikumok súlyozása különböző ismervek alapján) az erről szóló szakmai közlemények tanúsága szerint hovatovább sajátos specializációs területet alkotnak. Nagy könyvtárakban nem volt ritka a többszáz tételes évi csökkentés sem.

Érdekes, hogy a gazdasági nehézségekre a brit könyvkiadás a példányszámok és a könyvméretök csökkentésével, ugyanakkor az olcsóbb kiadások további konjunktúrájával, valamint a könyvféleségek számának évi 10–15%-os növelésével, a választék bővítésével reagált. Ez részben ellensúlyozta a forgalomcsökkenést. 1980-ban 48158 címet adtak ki, ebből 37382 volt az új könyv, a többi utánnyomás. 1981-től azonban ezek a rekordszámok is csökkenésbe fordultak. A könyvkiadásnak a könyvtáraktól való nagyfokú függőségét érzékelteti, hogy a brit belföldi könyvforgalom felét a könyvtárak és oktatási intézmények vásárlásai teszik ki.

A könyvtárak kiadói tevékenységének visszaesését az erről szóló beszámoló így összegezi: "Lehet, hogy amint a takarékosági intézkedések egyre jobban sújtják a könyvtárakat, azok kénytelenek lesznek az alapvető szolgáltatásokra összpontosítani, és saját

kiadványaik, akármennyire kívánatosak is, luxussá válnak. A publikálásra érdemes források is kezdenek kiapadni. Korlátozott például azoknak az "érdekes", helyi jelentőségű dokumentumoknak a száma, amelyeket érdemes könyvben publikálni. Az előállítási költségek a magasba szöknek, s következőképpen a közönség által fizetendő árak is, ami végül meggondolkodtatja a fogyasztót. A következő öt éves áttekintés fogja megmutatni, hogy a kiadványok a könyvtári szolgáltatás normális és szerves részei, vagy az egész irányzat, bármennyire dicséretes, csupán a 70-es évek terméke volt."

Az "önmegújító" könyvtár

Az egyetemi könyvtárak számára a szűk esztendőket a központi finanszírozásukért felelős kormánybizottság (UGC) 1976-os dokumentuma, az ún. *Atkinson*-jelentés vezette be. Javasolta, hogy az "egyetemek könyvtáráépítési igényeinek elbírálása a jövőben az ön-megújító könyvtár koncepciójának alapján történjék, azaz egy korlátozott méretű könyvtárén, melyben bizonyos ponton túl a dokumentumok számát a beszerzéssel arányos mértékben csökkenteni kell". (II. 133. p.) A jelentés rámutatott, hogy jóllehet 1964 és 1974 között 23 millió fontot költöttek új egyetemi könyvtárak építésére, a bizottság hatáskörébe tartozó 44 egyetemi könyvtár közül 29-nek a raktári kapacitása megtelt, illetve megtelik a 80-as évek elejére, és az évtized végére a könyvtárak 5/6 része jut ugyanilyen helyzetbe. A korlátlan növekedésnek nincs értelme, és nincsenek meg az anyagi biztosítékaik sem. A bizottság az egyetemi könyvtárak optimális méreteinek meghatározására a következő normákat állította fel: hallgatóként 1,25 négyzetméter kell alapul venni, melyhez hozzáadandó 0,2 négyzetméter diákonként és évente, 10 éves perspektívában. A különgyűjtemények és a sajátos helyi körülmények figyelembe vétele növelheti az indokolt helyigényt. Épületbővítés vagy új könyvtáráépület létesítése akkor hagyható jóvá, ha az ily módon kiszámított szükséglet lényegesen meghaladja a meglévő épületek alapterületét. A gyarapodás és az állománykivonás ütemét a raktárak telítődésének idejére – az elgondolás szerint – egyensúlyba kell hozni. A rendszeresen leválasztott avult és fölösleges anyagot a helyi tartalékraktárban is csak öt évig érdemes tárolni (ekkorra legyen a tároló), utána fel kell ajánlani a nemzeti könyvtár kölcsönző részlegének (BLLD).

A jelentés és általában a nulla-növekedés eszméje heves vitát váltott ki a brit könyvtárosok körében, melynek utóhullámai napjainkig érezhetőek. Szép számmal akadtak olyan egyetemi könyvtárosok, akik a könyvek legnagyobb ellenségeivel, a tűzzel, a vízzel és a "nyűvekkel" egy lapon emlegették *Atkinsont*. (II. 133. p.)

G. Thompson, a londoni Guildhall Library főigazgatója szerint azonban "a normák javulást jelentettek a meglévőkhöz képest, és visszatekintve a vitára, nehéz megérteni, miért gerjedt akkora hév néhány egyetem könyvtárosaiban. Érdekes, hogy ugyanakkor néhány műszaki könyvtárost az *Atkinson*-javaslat legegyszerűbb támogatói között találunk. (I. 25–17. p.)

A jelentés közzététele utáni időszakban tanulmányok és felmérések tucatjai készültek minden évben a brit könyvtárak állománygazdálkodási gyakorlatáról. Az egyik vizsgálat szerint a kivont, elavult és fölösleges anyag 60–70%-a átfedi a BLLD állományát,

így zömét ki kell selejtezni. Egy gazdaságossági számítás arra a következtetésre jutott, hogy olcsóbb kiselejtezni, mint évtizedekig tárolni azt a könyvet, melyet tizenhárom évenként egyszer, illetve ennél is kevesebbszer használtak (természetesen a megőrző funkciójú könyvtárban ez a tétel nem érvényes). Lehetetlen a viták során megfogalmazódott különböző nézetek és érvek akár legvázlatosabb áttekintése is; a kiadványban az ide vonatkozó irodalom bibliográfiája oldalakat tesz ki. Úgy tűnik, a frontok ott húzódnak, hogy a brit könyvtárostársadalom egy része (beleértve a könyvtárügy irányítását is) szerint a növekvő dokumentumáradat támasztotta szakmai követelményeknek csak egy hatékony, országos állomány-számavételi és -gazdálkodási rendszer kiépítésével lehet eleget tenni, a másik része viszont attól tart, hogy ezáltal saját gyűjteményének és munkájának jelentősége fog csökkenni.

Könyvtári és információs politika

Az összefoglalásnak a gazdasági nehézségek sokrétű elemzésénél fontosabb – és a külföldi érdeklődő számára több tanulságot hordozó – "cselekményvonala" éppen a brit nemzeti könyvtári és információs rendszer további fejlődése és konszolidálódása, az ezt szolgáló erőfeszítések és eredmények. A gazdasági nehézségekről egyébként a brit könyvtári szakértők egész sora úgy véli, hogy segítenek tudatosítani a változtatások szükségességét, javítják a készséget az igazi – ti. a változó társadalmi szükségletekből következő – kihívásokkal való szembezállásra. Érdeemes szemügyre venni ennek az aktív, offenzív könyvtár- és információpolitikai stratégiának főbb körvonalait.

Meglepő, hogy a kétpárti politikai váltógazdaság viszonyai között, a tárgyidőszak belpolitikai viharai és átszervezései ellenére is következetesen erősödött a könyvtárügy hatékony politikai képviselője, "profilja" a kormányzatszervek előtt. Egy parlamenti, egy minisztériumközi bizottság és két országos illetékességű tanácsadó testület készített jelentést 1978 és 1980 között a könyvtári és információs politika olyan horderejű kérdéseiről, mint a finanszírozás, a könyvtárfejlesztés és -irányítás jövőjének szervezeti keretei, az információtárolás és -visszakeresés országos helyzete, az információs technológia fejlesztése. Fölvetődött, hogy az információs szektor kapjon miniszteri szintű, önálló képviselőt a kormányban, a kormány sürgősen hozzon létre állandó bizottságot "az információellátásban, különösen a modern telekommunikációs eszközök révén megvalósuló információs szolgáltatásokban érdekelt széles körű szükségletek képviselőjére, hogy folyamatosan vizsgálják a nemzeti információs hálózat kifejlesztésének problémáit, megfogalmazzák az országos kívánalmakat, összekapcsolják azokat a nemzetközi fejleményekkel, megvizsgálják a lehetséges megoldásokat, és javaslatokat tegyenek megfelelő szerveknek a megvalósításukra." (I. 5.p.) Májris elfogadták azt a javaslatot, hogy a könyvtári és információs politika alakításának nyilvános megvitatása céljából rendszeres évi beszámolót terjesztsenek a parlament elé. Növelik a kormány mellett működő könyvtári tanácsadó testület kompetenciáját, a különböző kormányzatszervek közti együttműködést információs kérdésekben, tökéletesítik a négy országrésznek megfelelő alrendszerek (Anglia, Wales, Skócia, Észak-Írország) integrált kezelésének fórumait.

A rendszer központi elemeinek erősödése

Az anyagi eszközöket soha nem látott mértékben koncentrálják a rendszer központi elemeinek megerősítésére. A hetvenes évtizedben a történelmileg létrejött, nemzeti jelentőségű gyűjteményekből és szolgáltatásokból létrehozott könyvtárkolosszus, a British Library megkülönböztetett figyelemben részesül. 1981-ben megkezdődött a Reference Division új épületének kivitelezése. A beruházás első szakasza 73 millió fontba kerül. A világ nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésének mintegy felét lebonyolító kölcsönző-részleg (BLLD) forgalma tovább nőtt. A belföldi forgalommal együtt 1980-ra elérte a 2 919 000 egységet, amiből félmilliót tett ki a fotómásolat. Több mint 10 000 tétel továbbítása és ugyanannyi visszavétele esik egy munkanapra, ami természetesen elképzelhetetlen lett volna a nyilvántartás és a munkafolyamatok gépesítése nélkül. A PRESTEL telekommunikációs rendszer révén néhány éve megkezdődött a szövegek elektronikus úton való továbbítása is. A BLLD 1980-ban vett át egy új épületet, melyben több mint 700 polckilométer szabad férőhely vár az elkövetkező évtizedek gyarapodására. A munkaszervezést dicséri, hogy több mint 1000 polckilométert kitevő könyvmennyiség átrendezése ellenére kevés kérés teljesítése szenvedett több mint egy napi halasztást. A nemzeti könyvtár komplex állományvédelmi programjának keretében példátlan mértékben megemelték a mikrofilmezésre, restaurálásra és köttetésre előirányzott összegeket. A British Library évente 200 ezer kötetet köttet, és az ezredfordulóra reálisan tervezhetik az évek során felhalmozódott lemaradás felszámolását.

Az angol szakirodalomban a könyvtárközi kölcsönzésre alkalmazott "interlending" terminus tipikus angol "understatement": lényegesen többet jelent, mint a könyvtárközi kérések hatékony hivatalos ügyintézését. Magába foglalja a gyűjtőkori kooperáció, a közös bibliográfiai számbavétel és nyilvántartás, a megosztott megőrzési és tárolási felelősség regionális rendszereit, amelyekből vagy féltucat immár több évtizedes múltra tekintet vissza, és egyaránt szolgálja a használók és a tagkönyvtárak érdekeit. Az előbbieket gyorsabban és olcsón jutnak hozzá a körzetükben megtalálható dokumentumokhoz, az utóbbiak milliókat takarítanak meg azon, hogy állományépítésükben kiküszöböljék az indokolatlan átfedéseket. Az északnyugat-angliai kooperációs rendszer pusztán a postaköltségeken több mint százezer fontot takarított meg 1979-ben.

A számítástechnika alkalmazása

Túlzás nélkül állítható, hogy az országban a 70-es évek közepe óta szinte nemzeti ügy lett a modern számítógépes információs eszközök nyújtotta lehetőségek maximális kihasználása. A képhez hozzátartozik, hogy az információs technológia alkalmazásában a szigetország hagyományosan az élen jár. A nemzeti bibliográfia leírásai már 1950 óta géppel olvasható formátumban készülnek (UK MARC). A nemzeti számítógépközpontnak, a brit és a tengerentúli adatbázisokhoz való hozzájutást biztosító automatizált információs szolgálatnak (BLAISE) ún. helyi katalógus-szolgáltatása is van (LOCAS). Három lehetőséget kínál: a) a brit nemzeti bibliográfia és a Library of Congress kurrens leírásait

teljes egészében átvehetik mágnesszalagon az olyan nagykönyvtárak, amelyeknek érdekes a teljes anyagot önállóan kezelni; b) a válogatott rekordok szolgáltatása (SRS) keretében az előfizető csak az általa igényelt anyagot kapja (természetesen itt is azzal az előfeltevéssel, hogy a mágnesszalagot saját maga tudja feldolgozni); c) végül a központ vállalja az előfizetőknek teljes katalógusok előállítását is, főként mikrohordozón (COM), a MARC-rekordok és az előfizetők inputja alapján. E szolgáltatásokra már 1977-ben mintegy ötven egyetemi, közművelődési és szakkönyvtár fizetett elő. Közéjük tartoznak a regionális kooperációs rendszerek központi könyvtárai, amelyek saját adatbázisokat építettek ki, és tagkönyvtáraik felé a helyi igényekhez alkalmazkodó módosításokkal közvetítik a MARC-adatokat. A londoni és a délkeleti régiót átfogó rendszernek például nyolcvanhat – elsősorban, de nem kizárólag közművelődési – tagkönyvtára van. A nemzeti könyvtár a 70-es évek közepe óta egyre intenzívebben támogatta pénzzel és knowhow-val a számítógépek alkalmazását az ország legkülönbözőbb típusú könyvtáraiban.

A tárgyidőszak monumentális bibliográfiai vállalkozásai közül megemlítjük a Saur-kiadónál 1981 januárjától folyamatosan megjelenő kötetkatalógust (British Library General Catalogue of Printed Books), amely 1975-ig tárja fel a volt British Museum (ma: BL Reference Division) anyagát 360, egyenként 500 lapos kötetben. A nemzeti könyvtárban egyébként – akárcsak a brit egyetemi és tudományos könyvtárak többségében a 70-es évek közepe óta – a hagyományos katalógusokat 1970-től a COM-technikával váltották fel. Az 1970 előtt feldolgozott anyag mikrohordozóra vitelének költségeit 1972-ben még 600–800 ezer fontra becsülték. Az időközben kifejlesztett computer input microfilm (CIM) technikával, úgy tűnik, a feladat jóval olcsóbban és belátható időn belül megvalósítható.

Jelentős energiát és pénzt fordítottak a XVIII. századi angol nyelvű kiadványok teljes körű bibliográfiai számbavételére (ide értve a gyarmati területeken publikáltakat is) az ESTC gépesített adatbázisban. A széles nemzetközi kooperációval épülő adatbank előreláthatólag mintegy 400 ezer tételt tartalmaz majd (1988-ban kiadják mikrofilmen is). A benne való online kereséssel percek alatt válaszolni lehet a könyvészeti és történeti kutatásokkal összefüggő olyan kérdésekre, amelyek korábban többéves munkát igényeltek.

Igazodás a társadalmi szükségletekhez

Az angolok továbbra is megkülönböztetett figyelmet szentelnek a könyvtárvezetés elméleti és gyakorlati kérdéseinek, valamint a könyvtári kutatásoknak. Az utóbbi időben az erőforrásoknak a konkurens célok közti elosztása, a teljesítmény maximalizálása és könyvtárközi összehasonlító mérése, a célok megvalósításának verifikációs eljárásai, a várható előnyök kvantifikálása, a könyvtári hatékonyság ismérvei, a szervezeten belüli kommunikáció, a mikroelektronikának a könyvtárakra gyakorolt hatása állt a management-viták és tanulmányok középpontjában. Többen rámutattak például, hogy a szűkebb erőforrások elosztását a vezetők egy része azért tartja különösen nehéznek, mert nem állította fel a célok hierarchiáját és az elvárások kielégítésének normáit. Ezért nehéz a célokat a szükségletekhez, az utóbbiak kielégítését pedig a rendelkezésre álló erőforrások-

hoz viszonyítani. A hatékonyság és a siker csak a célok viszonylatában mérhető. (I. 12.p.) Mindamellert a kötet e tanulmányának szerzői továbbra is elhanyagolt területnek tartják – az USA-hoz képest – a vezetési ismeretek oktatását a brit könyvtárosképző intézményekben, habár a 70-es évek második felében megszületett néhány, a szigetország viszonyaiból kiinduló, hiányt pótló vezetési kézikönyv.

A könyvtári kutatási projektumok száma 1976 és 1980 között az országban 1420-ról 4887-re emelkedett, tematikájuk gazdagodott, színvonaluk is javult. Országos vita bontakozott ki a fő kutatási irányokról, melyben az a nézet kerekedett felül, hogy "inkább arról kell információt gyűjteni, mit tesznek a könyvtárak és milyen hatékonysággal, mintsem azt firtatni, milyen hatást gyakorolnak a könyvtárak a használók ismereteire, meggyőződésére és magatartására". (I. 229.p.)

A modern technika térhódítása a nem kifejezetten ezzel foglalkozó tanulmányokban is domináns téma. A nagymúltú kiadók már nemcsak könyvekkel foglalkoznak, hanem növelik részesedésüket a nem-hagyományos információhordozó eszközök piacán is. Ezek beszerzése, feldolgozása, használatba adása, az irántuk megnyilvánuló igény növekedése számos új feladat elé állítja a könyvtárakat; saját fejlődésünk előrejelzése szempontjából igen hasznos lenne az angol tapasztalatok tanulmányozása. Hasonlóképpen tanulságosak és részletes témadokumentációs feldolgozást kívánnak magyar szemszögből is azok a tanulmányok, amelyek a számítógépek könyvtári alkalmazásának, a különféle adatbázisok kiépítésének és használatának, az online kultúra meggyökereztetésének öt-éves nagy-britanniai tapasztalatait elemzik, és amelyeket az idevágó fejezetek – szükségképpen – jobbra csak felsorolnak vagy egy-két mondatban méltatnak. Mindebből itt csak azt emeljük ki, hogy a szoros értelemben vett szakmai kérdéseket is a brit szakmai közvélemény a jelek szerint a legszélesebb társadalmi összefüggésekbe ágyazva kezeli. A fejtegetéseket áthatja az a tudat, hogy a technológiai és a társadalmi változások az elkövetkező egy-két évtizedben radikálisan módosítják a könyvtárak funkcióit, arculatát, munkamódszereit, s a könyvtárosok létérdeke nem korábbi és jelenlegi tevékenységformáik görcsös védelmezéséhez, hanem a megváltoztatásához fűződik. "A könyvtárak kénytelenek elfogadni, hogy részei egy változó társadalomnak, amely új irányokat keres valamilyen stabilitás reményében. A korábbi stratégiai kulcskérdés az volt, »hol tart könyvtári szolgálatunk«, az új pedig: »mit akarunk, szervezetünk merre tartson, és adott helyzetben merre kell tartania?« Állandó útkeresésről van szó, lehetséges jövőbeli fejlődési utak mérlegeléséről és megválasztásáról . . . Egyre világosabb, hogy a könyvtáros nem vezetheti könyvtárát úgy, ahogyan megszokta." (I. 13.p.)

Az útkeresés jellemző példája a brit közművelődési könyvtárak munkájában a hátrányos helyzetűekkel való foglalkozás, vagy a "közérdekű információ" (community information) terminussal jelzett tevékenység. Az utóbbi lényege, hogy a közművelődési könyvtár tájékoztató szolgálata az állampolgárokat érintő vagy érdeklő minden kérdésben és ügyben komplex információs, tanácsadói, közvetítői, érdekképviseleti szerepet vállal, rendszeres kapcsolatban állva más illetékes irodákkal, szervezetekkel és fórumokkal (jogi tanácsadó irodák, helyi hatóságok, jóléti és közművelődési intézmények, információs ügynökségek, üzleti cégek stb.). A tájékoztató munkának ez a szélesebb és elkötelezettebb, demokratikusabb és életközeli felfogása a hatvanas évek végén, a hetvenes évek

elején az USA-ban és a többi tőkés országban szerveződő demokratikus orientációjú állampolgári mozgalmak törekvéseiből nőtt ki, de összefügg többek közt olyan tendenciákkal is, mint a jóléti állam közigazgatásának bonyolultabbá válása, a lakosság rendelkezésre álló különféle tanácsadó és információs szervek elszaporodása, a helyi autonómia, a közügyekbe való beleszólás erősödése.

Az új társadalmi elvárásokhoz való igazodás az angol könyvtárosképzésben is érezhető hatását. Változatlanul gond ugyan az az ellentmondás, amely egyfelől a képzés és a képesítés egységes normái, rendje és tartalmi kritériumai, másfelől az oktatási intézmények önállóságából adódó, alig áttekinthető tarkaság között fennáll. Az élen járó intézményekben azonban megkezdték a hagyományos könyvtáros tantárgyak struktúrájának felbontását és új, komplex tantervi blokkokba rendezését a szakma társadalmi összefüggései, a használói igények és a gépi technika által kínált magismeretek körül. Intézkedéseket hoztak a folyamatos továbbképzés és a középfokú képzés rendszerének javítására is. Teret nyert az a szemlélet, amely szerint "az erőforrások legnagyobb pazarlása nem úgy kiképezni a személyzetet, hogy képességeinek maximumát nyújtsa." (I. 206.p.)

Az áttekintés számos példával megerősíti: hasznos és jó, ha a könyvtári és információs munka a demokratikus társadalmi érdeklődés előterében áll. Angliában a használók sokhelyütt indítottak mozgalmat, tiltakozó kampányt az elmúlt években a hatóságoknak a könyvtárak költségvetése ellen tervezett drasztikus lépéseivel szemben, az iskolai könyvtárak körülményeinek javításáért; a könyvtárak használatának ingyenességét országosan sikerült is megvédeni. Az angol szerzők szerint a társadalmi orientáció és az új iránti fogékonyság, a megújulásra való készség a szakma kulcsfontosságú erényei, amelyek a bizonytalan nyolcvanas években is reményt nyújtanak arra, hogy a brit könyvtárosoknak sikerül fenntartaniuk, sőt növelniük társadalmi presztízsüket és anyagi megbecsülésüket.

*

A két kötet nem a brit könyvtárügy öt évének átfogó történeti analízise, hanem dokumentációs és bibliográfiai segédeszköz az egyes tárgykörök részletesebb tanulmányozásához. Minden fejezet végén terjedelmes – olykor többszáz tételes – bibliográfia sorolja fel az egyes témákra vonatkozó, a tárgyidőszakban közzétett dokumentumokat. A szerzők nem törekedhettek a gyakran ellentétes vélemények ütköztetésére, pláne valamiféle szintézisre, a jelenleg is tartó folyamatok – nagyobb távlatot igénylő – értékelésére. A dokumentatív, tömör leírás ritkán egészül ki akár tárgyilagos kommentárral is. A külföldi szakmabéli számára a hatszáz oldalas kiadvány nem könnyű olvasmány, és nyilván jóval kevesebbet mond neki, mint a honi kollégáknak, akik a brit könyvtári és információs munka öt éves fejlődését belülről éltek meg, és maguk is közreműködtek előrevitelében. Az egy-egy téma iránt érdeklődő magyar olvasó azonban olyan alapos, objektív, lényegre törő, sok fáradságos keresgéléstől megkímélő kalauzt kap a számára éppen fontos, nálunk is aktuális szakmai kérdések tanulmányozásában, melyre nyugodtan rábízhatja magát.